

Snällast i världen – ett slags dokumentärroman om pyromanbränderna i Karlstad 1959

I sammanfattning av Gunvor Nyman

I fem veckor höll Karlstadspyromanen staden i sitt järngrepp. Bränderna var legio men den skyldige kunde inte gripas, trots att mobiliseringen av polis, hemvärn, FBU, I 2:s underofficerskår, organiserade medborgaruppåd, inkallad expertis och allmänhet var total. Häxhysteri rådde. Främlingar betraktades med illa dold misstro och fick ofta nog en svans av "Kalle Blomqvistare" efter sig. Brandvakter grep brandvakter, grannar angav grannar. Över trehundra personer anmäldes till polisen som presumtiva brandanläggare. Expressen kom att beskriva Karlstad som "en belägrad stad".

Inte den ringaste misstanke föll på den verkliga förövaren, beskriven som "snällast i världen". Slutligen avslöjad som dubbelnatur hade denne Karlstads doktor Jekyll och mister Hyde på ett utstuderat fräckt, kallblodigt och slugt sätt lurat inte bara 40 000 invånare i staden utan även grannar och kompisar, ja till och med sin egen tvillingbror.

Själv befann jag mig i något av "stormens öga". Jag bodde med min 82 – åriga mormor på andra våningen i ett äldre hyreshus på Hamngatan. Det brann i samma kvarter och i kvarteret bredvid. Jag gjorde värnplikten på I 2 och det var först efter åtskillig tid som jag fick ständig nattpermission för att finnas på plats.

De här omskakande veckorna kom att prägla mångas liv länge. Jag kom att tycka att händelserna borde dokumenteras och att jag kanske var mannen att göra det, inte minst sedan det hade visat sig att jag inte kände men väl kände till delinkventen ifråga: vi var födda samma år och hade spelat handboll mot varandra både som äldre pojklagsspelare och som juniorer.

Jag skred till verket. Det här skulle göras ordentligt. Jag gick igen om samtliga boxar i fallet på Arkivcentrum: polisprotokoll, brandtekniska undersökningar, förhör med misstänkta personer, inkomna anmälningar om misstänkta gärningsmän (alltså över 300 personer), brandanläggarens märkligt exakta minnesbilder av sitt agerande, vallningar på olika brandplatser,

tjänstgöringslistor för externt inkallad polisförstärkning (bl.a. från Göteborg och Falun) m.m. Materialet vägde cirka fyra kilo.

Vidare följde jag upp vad media hade rapporterat. I hela landet hade man följt vad som hände i Karlstad. I en resumé av de viktigaste händelserna i Sverige kopplad till personer under 1959 i När Var Hur fick för övrigt Karlstadspyromanen fem noteringar, fler än kungen och statsministern.

Jag intervjuade dessutom massvis med personer i centrum och periferi (brandmän, poliser, jurister, kompisar, gamla klasskamrater, grannar). Jag följde upp äldre och modernare forskning om pyromani liksom jag kunde ta del av samtliga handlingar i fallet (1962 - 1967) från Utskrivningsnämnden vid Mariebergs sjukhus. Utan att klampa in på för familjen känsliga områden följde jag efter Lennart Ekvall från utskrivningen i Kristinehamn till Stenungsund, där han avled 1994 och där han också är begravd.

Ändå tog nog inte hans liv slut 1994. Min tro är att det på sätt och vis ändade den där augustinatten 1959 när ett par strålkastare på en bil rundade ett gathörn och han fick syn på reklamtändsticksplånen på det där fönsterbrädat. Han kunde inte värja sig. Alla omständigheter i hans liv just då drog åt ett enda håll: katastrof. Inget kunde i det här ögonblicket längre stänga inne hans eget mörkers demon. Inget kunde hålla impulsen tillbaka. Han var chanslös, helt och hållet chanslös.

För att då sammanfatta: 1959 satte Dan Waern världsrekord på Tingvalla. Gunnar Nordahl kom tillbaka efter proffsåren i Italien för att bli spelade tränare i Karlstads BIK. De fick inte de största rubrikerna. Det fick den person som fortfarande gäller som "den kanske mest avancerade pyromanen under 1900-talet".

Pyromanens mest spektakulära brandanläggning drabbade den gamla ärevördiga sommarrestaurangen i Stadsträdgården, ett dåd som många invånare i staden även åtskilliga decennier senare haft svårt att förlåta honom för. Det bör ha gått till ungefär så här:

Dagarna går. Gjutningsarbetena nere vid sjukhuset har dragit ut på tiden och han har inget arbete att gå till. Han är, utan ha blivit kallad, med på UG:s handbollsträningar ett par gånger uppe på regementet bara för att få tiden att gå. I början pratas det nästan enbart om pyromanen i omklädningsrummet, men i takt med att inget har hänt på över en vecka tar snart det alldagliga "tölet" och de vanliga "påställningarna" över.

Tillsammans med Carlsson går han på bio. Det är onsdag kväll. Han är nykter. De bägge skils åt på Vikengatan. Vid kiosken ser han nu Aftonbladets löpsedel: en person har erkänt att det är han som är Karlstadspyromanen. Men han köper inte tidningen utan som vanligt Expressen. Han läser att en man, en reggubbe, har gripits i Villingsberg. Han är misstänkt för att ha anlagt en brand här. Det troliga är att förövaren är identisk med den riksbekante mordbrännaren i Karlstad.

Han är indignerad. Han känner sig direkt kränkt. Det här är hundra gånger värre än att vara petad ur något handbollslag.

Det här är ju hans grej. Ge fan i att ta ifrån mej min grej!

Så här skall han beskriva händelseförloppet när han förhörs och sedan blir vallad på platsen.

Han har beslutat sig för att gå hem ett tag. Han hänger byxorna över en stol och kryper ner i sängen. Efter ett tag kommer Rolf i strumplästen in i rummet från köket och smyger åt sig radion. Han rör sig inte, låtsas sova.

Klockan är några minuter i midnatt när han går upp igen och tar på sig. Från köket hör han att Rolf lyssnar på "Rattugglan". Han drar sig bort mot ytterdörren och stänger den tyst bakom sig.

Han vet vart han ska. Trehundra meter bort. Alla grabbar från Viken vet hur man tar sig in genom en olåst lucka på taket på Stadsträdgårdens restaurang: genom den kommer man ner i köksavdelningen och därifrån är det fritt tillträde till hela lokalen med jättelika utrymmen för hemliga kurragömmalekar och annat. I början av september stänger sommarrestaurangen för säsongen. Nu är masonitskivor ditsatta för alla fönster utom dem på verandan.

Det här har han gjort förut: tagit sig upp i trädet i sydvästra hörnet bakom pissoaren. Man får se upp så att man inte river sönder sig på taggtråden en bit upp mot takskägget. Taket är av plåt och höjer sig något från trädet räknat. Härnäst kliver man över taggtråden på järntenarna.

Han känner sig fram till takluckorna av plåt. Han vet vilken som går att öppna. Luckan är avdelad på mitten med en järnstång. Här kommer bara den ner som är smal, stopp för "Frasse" och en del andra.

Det är det stora sidendrapet från golv till tak som är hans första mål. Vid musikestraden intill dansgolvet tänder han sedan på papper i en trälåda. Han

droppar stearin och sätter ljus under flera av de uppstoppade stolarna. Han känner sig lugn och samlad, vet vad han gör, tar sig tid. Det här skall bli hans stora triumf.

Lågor slår upp i lokalen här och där nu. Han hoppar ut genom ett fönster, landar i närheten av det träd som han klättrat upp i och börjar gå därifrån. Då får han se att det ryker ur luckan på taket. Han klättrar upp i trädet igen och balanserar längs takåsen fram till luckan och slår igen den för att branden skall ta sig bättre. Åter nerför trädet. Nu är det bråttom och han river i hastigheten upp ett litet sår i handen på taggtråden.

Han stannar längst borta i trädgården. Nu är scenariot det vanliga: sirener, brandbilar, polisbilar, nyfikna. Rökutvecklingen är intensiv, ett starkt ljussken flammar upp inne i restaurangen där borta, elden sprider sig explosionsartat snabbt. Lågor slår upp genom taket, fönsterrutor sprängs.

Ett mäktigt segerrus skjuter fram inom honom. Det är med en känsla av total triumf som han nu ställer sig och pinkar i en buske. Någon, den där borta i Villingsberg eller den där i Aftonbladet som har sagt sig vara Karlstadspyromanen, har velat ta ifrån honom hans grej. Men han har slagit tillbaka. Direkt! Hans grej! Ingen tar ifrån honom den. Ingen!

Större rubriker än Dan Waern!

Han ser sig om, vill liksom ha ett bevis eller en souvenir med sig härifrån. Så får han syn på en skylt - "Beträd ej gräsmattan!" – som han rycker upp, bökar in mellan kavajen och skjortan så gott det går och klämmer fast med armbågen.

Han går hem, smyger in lika tyst som han som han gett sig av, stoppar in skylten under madrassen, lägger sig.

Ingen tar ifrån honom hans grej.

Ingen!